

Irodalmi élet

Jegyzetek könyvekről

RIMAY JÁNOS ÖSSZES

MŰVEI közel ötszáz oldalas kötetben — Eckhardt Sándor példaszéri gondozásában — jelentek meg. Erről a XVI. — XVII. századbeli poétáról még a magyar irodalom ismerői és a magyar versek szenvedélyes barátai is általában csak annyit szoktak tudni, hogy Balassi Bálint követője volt, s legfőkébb ha egynehány költeménye rémlett vissza a régi magyar dolgokat olvasgatók emlékezetében. És aki most kézbeveszi ezt a szép kötetet s versről versre jobban megismeri a régies-régi költőt, kénytelen ámulva bevallani, hogy bizony alaposan nem ismertük, s nem ismerünk, méltatlanul alábecsültük.

Igen, kétségtelen, Balassi, a halhatatlan mester, a felejthetetlen barát csaknem szüntelenül ott érezhető Rimay költői művei mögött (hiszen egy egész ciklusnyi verset is irt az emlékeztetőre), de ez a hatás éppen arra volt jó, hogy megindítsa őt saját, egyéni útján. Legtöbben mindaddig afféle epigonok éreztük, akiknek nincs egyéni arculata, akiknek minden mondanivalója utánérzés... Holott — olvassuk csak a Rimay-verseket! — milyen öszzse nem tévesztető hang, micsoda képalkotó képzelet bontakozik elénk. Szinte dokumentumszerűen olvasható ki ezekből a megragadó versekből az az irodalomtörténeti perc, amikor a reneszánsz átnő a barokkba. S Rimay nemcsak stílusteremtő szempontról érdekes, nemcsak szerelmes és hazátfeltő verseinek szép képekkel teljes szavai szólnak ma is frissen a szívünkhöz... Túl mind ezen egy nagyon érdekes, haladó mozzanatot fedezhetünk fel ebben a művelt, világlatott, kora dolgaiban jól tájékozott poétában. A kötetben 60. számmal jelzett vers első szakaszában egy hasonló kedvéért a gömbölyű és szüntelenül mozgó földről beszél, és a bonyolult költői képből kiderül, hogy Galilei világképet vallja a magáénak. Rimay Galilei kortársa, járt Velencében, bizonyval ott ismerte meg az akkor leghaladóbb természettudományos elméletet, s ha ott járt, azt is tudnia kellett, hogy milyen félelmetes erők álltak szemben Galilei haladó tudományával. S íme, ebből a versből kiderül, hogy Rimay János számára — a XVII. század első harmadában! — nem kétséges a Galilei igazsága. Tehát gondolkodástörténetünknek is fontos okmánya ez a vers:

lámcsák, egy magyar galileánus Galilei korában! Bizony jó költő Rimay János. Ha érző füllel olvassuk, képei, hasonlatai tovább zengenek bennünk. Mint egy ajándékot, úgy fogadtam ezt az azóta minduntalan fülembe csengő hasonlatot az egyik szerelmes verséből: »Mert te szépségedbe szívem úgy merült be, mint Tengerben Velence.«

SIMON ISTVÁN: NEM ELÉG. — Állítólag Napóleontól származik az a mondas, hogy a katona életkorát nem éveinek száma, hanem a végigküzdött csaták mennyisége határozza meg. Bizvást valami hasonlót lehet elmondani a költőkről is; vannak élemeddett ifjú poéták s akadnak alighogy felserdült korúak, akiket már a »fiatal költő«-nél magasabb rangjelzés illet meg. Simon István is fiatal ember éveinek számát tekintve, de ez már a negyedik verseskötete, s előző könyvének, az *Érlelő napok*-nál nyugodtan megállapíthatjuk, hogy kiforrott költő. Ez a kötet pedig arra vall — s ezt már akkor sejteti lehetett, amikor a benne foglalt versek külön-külön napvilágot láttak —, hogy máris jelentékeny költőink közé emelkedett.

Az olyan versek, mint a *Nyárutói elegia*, a *Buchenwaldi rapszódia*, vagy a című *Nem elég* (s még jónéhány) élesen rajzolja ki Simon István egyéni arculatát. De ez az egyéni jelleg ott lappang a legkisebb terjedelmű dalban is. Szándékosan használtam a »dal« meghatározást, mert alig van valaki is korunkban, aki olyannyira petőfisi értelemben közel állna a dal-formához, mint ő. Érdekesebben nyilvánul ez meg formatechnikájában is, ahol az időmértékes szóképzés átveszi uralmát a hangsúly és a rejtett, s mégis uralkodó, magyaros ütem.

Simon István ama fiatal nemzedékhez tartozik, amelyik már a felszabadulás évtizedének nevelte. Az új költői hangok őt teremtik meg (az idősebbek még leghaladóbb mondanivalójukhoz is az előbbi korszakból hozták a melódia). Ennek a nemzedéknek a verseiből — Juhász Ferenc, Nagy László szakaszaiból s a náluk is fiatalabbak, így Simon István, Csánádi Imre, Csoóri Sándor hangvételéből — már egy újkéltű költői stílus, sőt egy újkéltű magyar prózódia körvonalai bontakoznak ki. És ez így van rendjén. Olvassuk csak Simon Istvánnak ezt a kötetét. Van benne jelentékenyebb s jelentékeltenebb vers, de nincs

egyetlen hamis hang sem, valami végérvényes hitelességgel és magátólértetődőséggel szól meg benne a szocialista ember humanizmusa, az újlelkű Magyarország dala.

CSOÓRI SÁNDOR: FELRÖPPEN A MADÁR. Csoóri ugyanehez a nemzedékhez tartozik. Ő még fiatalabb. Már első megjelent versei is feltűntek az irodalom kedvelői előtt. De egy költői egyéniséget addig aligha lehet lemérni, amíg fejlődésének egy-egy korszaka kötetbe nincs gyűjtve. És most itt van ez az első verseskötete. Sok minden forrong még Csoóri Sándorban, aki fiatal éveinek és költővé érésének jónéhány esztendejét betegesen töltötte. A kötet verseinek jelentékeny része az élet vágyának és szeretetének harcát tükrözi a betegség erői ellen. Ebben a küzdelemben fejlesztette ki magából egyéni hangját. Csoóri legtöbb verséről — azt hiszem — felismerem, hogy ő írta, habár a köl-

lő megnevezése nélkül olvasnánk el velem. Van ebben a hangban valami nagyon vonzóan kamaszos; képeinek frissességében, néha meglepő voltában, rimeinek gyakori játékoságában, az érzés és az indulat közvetlenül versé válásában lehetetlen nem érezni azt a fiatal lelket, amely éveit szerint még a DISZ-korszakhoz tartozik. De ennek a korszaknak — és a DISZ-nek is! — a gondoljai már országos gondok és Csoóri Sándor már művészi fejlődött hangja sok-sok ezer komoly ifjút példáz, amikor szinte egyszerre hívja serdültfűs hangon holdas éji szerelmre a szép idegen leányt és vádolja tanácsban ülőhöz méltó haraggal azt, aki paragon hagyta a termőföldet. Miért olyan vonzóak Csoóri szerelmes versei? A szerelm akkor szép, ha egyszerre komoly és játékos, és a szerelm vers akkor szép, ha ezt a kettősséget tudja kifejezni. Aki pedig fiatalon máris lelkére veszi népe gondjait és szerelmében egyszerre tud komoly és játékos lenni s ráadásul ezt művészi módon tudja kifejezni — annál az érzést jogosnak, hitelesnek és vonzóan szépségesnek érezzük.

Hegedűs Géza

Magyar írók nyílt levele a Timesben

Londonból jelenti az MTI: A Times magyar írók egy csoportjának nyílt levelét közli. A levél így hangzik:

— 1954-ben a nemzetközi Pen Clubok amsterdami konferenciáján békeharcos angol írók csoportja közölte azt a szándékát, hogy irodalmi találkozót hív össze 1955-ben Oxfordba. Meghívták a magyar írókat is és kérték a magyar Pen Club küldöttségének tagjait, továbbítsák ezt a barátságos meghívást otthon, író társaikhoz.

— A magyar írók nagy örömmel fogadták a meghívást, de most azt hallották, hogy az angol hatóságok megtagadták a beutazási vízumot azoktól a magyar íróktól, akik

részt akartak venni a találkón.

— Úgy találjuk, hogy ez az intézkedés annál inkább indokolatlan, mert meg vagyunk győződve minden olyan találkozó hasznosságáról, amelynek célja a világébe problémáink megbeszélése, valamint az, hogy módot nyújtson a különböző országok íróinak eszmecserejére közös problémáikról. Az őszintén békeszerető magyar írók nézete szerint nagyon érthetetlen és sérelmes dolog, hogy az angol hatóságok ezzel az intézkedéssel megfosztják őket az oxfordi találkozón való részvétel lehetőségétől.

Veres Péter, Aczél Tamás, Szabó Pál, Benjámin László és Karinthy Ferenc.

Magasszínvonalú felszabadulási verseny iskoláinkban

Felszabadulásunk tizedik évfordulója alkalmából a fővárosi tanács oktatási osztálya versenyt hirdetett a fővárosi általános és középiskolai tanulók számára. Az általános iskolások magyarban, számtanban, történelemben és szavalásban, a középiskolások fogalmazási és szépieljesítési versenyben mérték össze tudásukat. A döntők a legtöbb versenyságban lezajlottak és a

birálóbizottság véleménye szerint igen magas színvonalat ütöttek meg. A március első két napján lezajlott általános iskolai szavalóverseny döntőjében Arany, Petőfi, Ady és József Attila verseivel léptek a legtöbben dobogóra, de sokan választották a külföldi versirodalom legszebb alkotásait is. Az eredményt április 4-én hirdetik ki a Pedagógus Továbbképző Intézetben.

hogy minket kikémieljenek! De én szépen elfogtam és most agyonlovagoltam magukat! Persze, úgy viselkednek, mintha csak horgászni jöttek volna ide... így akarnak megtevesztetni! De a kezembe kerültek... a maguk baja... Ez a háború!

Néhány pillanatig hallgattott. — Maguk az előírásokon jöttek át, bizonyára tudják a jelszót. Mondják meg és megkegyelmezek.

A két barát némán állt egymás mellett, arcuk ólomszínűre volt, a kezük alig láthatóan meg-megrándult.

A tiszt folytatta: — Soha senki nem tudja meg, utána szép nyugodtan hazamennek. Ez a kis titok mindörökké titok marad! De ha nem beszélnek, azonnal meghalnak. Tessék, válasszanak!

Nem mozdultak, egy szót nem feleltek. A porosz nyugodtan mutatott a folyóra:

— Ot perc múlva ott lesznek a víz fenekén. Megértették? Ot perc múlva! Bizonyára vannak rokonaik...

A Mont-Valérien még mindig dübörgött.

A két horgász csak állt és hallgatott. A tiszt most saját nyelvén parancsot adott ki. Széket kisse elhúzták, hogy távolabb kerüljön foglyaiktól; máris tizenkét ember sorakozott fel velük szemben, húsz lépés távolságban, lábhoz tett fegyverrel.

A tiszt ismét megszólalt:

— Még egy percig gondol-

kodhatnak! De két másodperccel sem tovább!

Hirtelen felállt, a két franciához lépett, Morissot-t karofogta, félrehúzták és halkanként mondta neki:

— Gyorsan mondja meg a jelszót! A barátja sem tudja meg... Majd úgy tesztek, mintha megsajnáltam volna magukat.

Morissot nem felelt. A porosz most Sauvage-ot vonta félre és ugyanezt ajánlotta neki.

Sauvage sem felelt. Már ismét egymás mellett álltak.

A tiszt vezényszavakat kiáltott. A katonák archoz emeltek puskájukat.

Morissot pillantása véletlenül a sűrűszemű halóra tévedt, benne a halak! — ott feküdt a háló a fűben, néhány lépésnyire tőle.

A napfényben csillogtak a halak, még mozogtak. Morissot úron a megrendülés hulláma csapott át. Uralkodni próbált magán, de szeme megtelt könnyel.

— Isten vele, Sauvage — dadogta.

— Isten vele, Morissot — felelte a másik.

Kezetszorítottak, egész testük megborzosgott.

— Tűz! — vezényelte a tiszt.

A tizenkét lövés egyszerre csattant.

Sauvage egyenesen előre-dől, orra a földet érte. Az erősebb testű Morissot meg-ingott, azután megpördült maga körül és barátja testére

KÉT FLEKK

(1) Odajön a szerkesztő a kávéházba. Csillag a szemüvege, szerkesztői mosoly billeg a szája szélén. »Te — azt mondja —, írd két flekket. Két egész kicsi flekket. Se többet, se kevesebbet. Izgalmas legyen, fordulatok, okos, színes. A holnapi számba...« Azzal megy is tovább.

A költő, vagy az író elkezd gondolkodni.

»Két flekk? Rémséges. Én aki az egész világot akarom megörökíteni, két nyomorult oldalon, hatvan gátlást sorban írjak valamit? Hát lehet, hát szabad ilyet kérni tőlem? És épp most, amikor életem főművéhez akarok kezdeni. Amikor meg akarom írni a nagyot, az igazat, a szépet, azt, ami-ben csak úgy tocsog az élet; a szerkesztő, a kiadó, a kritikusok, a kollégák örjöngeni fognak az örömtől s talán a jövő történései e műből fogják rekonstruálni napjaink történelmét. És most írjak két flekket... Két flekk... Hatvan sor... Semmit sem lehet elmondani benne... Hát bele-fér a tenger egy cigarettásdobozba, hát belefér az ég egy felfújott labdában? Nem, nem, nem! Nem fér bele! Két flekket semmit sem lehet megírni. A lelkemről nem is beszéltem... A gondolataim, az érzéseim, az álmaim a vágyaim, az idegeim... Az élet és a halál...«

Szóval írjak két flekket? Hatvan sor, azért mégis csak hatvan sor. Egy szonett pedig csak tizennégy. Tizennégy bizony. Nem több, nem kevesebb. És miket rejtettek az évszázadok során szonettek zománczolt, aranyos dobozába a költők? Petrarca, Dante, Ronsard, Shakespeare, Goethe és nyomukban a kisebb-nagyobb régiek és modernek. Hatvan sor pedig négy szonett és még marad is négy sor. Hát ha azt mondta volna ez a pápaszemes parancsnok, hogy szonettet írjak, vagy hál-kait, ami csak hét sor, vagy rubáit, ami csak négy sor. Vagy azt mondta volna, hogy írjak egy kétsoros jelszót, vagy egy közmondást, velős mondást, sziporkázó bon-mot-t. Olyat, amelyet Pascal írt, vagy Bril-lat-Savarin, hogy azt mondja: Az állatok zabálnak, az ember eszik, de csak a finom lélek étkezik. Mert kérhetne volna ezt is. És mit kéne nekem ten-nem, hogy írónak, hogy em-

bernek érezzem magam? Meg kellene írnom...«

Idáig jut az író a gondolkodásban s aztán egy pillanatra megborzosog. Eszébe jut a halál. Miért jut eszébe, hogyan jut eszébe, honnan jön ez a hideg gondolat, nem tudja még. De már új szálát húzotta ki a nagy, színes pamutgombolyagból, az emlékezetből.

»Igen, igen... Ott is így volt annál a beszélgetésnél... Az időjárásról volt szó, ételekről, erről-arról. És ekkor azt mondta valaki, hogy falun volt, látott egy temetést. Egy fiatalasszonyt temettek, viruló kedvű és szépségű menyecske volt. Agyonütötte az áram. Mosás közben vizes kézzel megfogott egy vezeték-t. A szigetelés nem lehetett jó. A fiatalasszony meghalt. A beszélgetés abban a minutumban úgy fordult meg, mintha Holbein haláltánc-sorozatának egyik metszetéről kilépett volna a csonthalak és kérelhetetlen lassúsággal átbálgatott volna a szobán. A beszélgetők közelebb hajoltak egymáshoz, szinte azt mondták: láttad? És már csak a halálról esett szó. Balesetekről, arról, hogyan kell védekezni és hogy a gyerekeket hogyan kell megvédeni a balesetek ellen. Mert sok veszedelem leselkedik a gyerekekre. Totyog lenn a padlón a kicsi, Julának hívják, vagy Susztorinak, totyog, ismerkedik a világgal és egyszer csak belenyúl a kis újjával a konnektorba. Igen... igen... Leukoplasztot kell ragasztani a konnektor nyílására. Vigyázni kell az életre, a tapasztalatlan kis életre. Szóval a halálról volt szó? Nem. Az életéről. Vigyázni kell mindenre, ami élet. A legpróbás dologra is. Elni kell, élni, beszélni, nevetni, dolgozni, küszködni. Az igék kellene. Az igék, mert azok fejezik ki a cselekvést. És a cselekvést ellensége a halálnak. Irni kell. Mindent. Regénytrilógiákat, és szerelmes leveleket, szonetteket és velős mondásokat. Igazad van, szerkesztő barátom, igazad van...«

Ezeket gondolta az író, aztán felment a szerkesztőségbe, leült egy írógéphez, papírt tett bele és kicsit elmerengve leírta a címet: Két flekk.

Kuczka Péter

NAPLO

MÁRCIUS 3

A Nemzeti Színház felszabadulási utáni első előadásának 10. évfordulója alkalmából Gobbi Hilda és a Színház-történeti Múzeum dolgozóinak közreműködésével dokumentációs kiállítás nyílik a színház elmúlt tízévi működéséről.

Stefan Major, a Csehszlovák Köztársaság budapesti nagykövete március elsején, kedden este a Csehszlovák Kultúra helyiségében meghívott közönségnek filmbemutatót rendezett. Három csehszlovák bábjátékkilmet mutatott be, köztük »Svejk, a derék katona« című filmet. A filmek a bemutatkozó közönsége igen nagy tetszéssel fogadta.

Megjelent Füsi József »Hajnalka« című felszabadulási tárgyú színműve. Az új magyar egyfelvonalos a »Színjártók Könyvtára«-sorozat 100. száma.

Kínai színház-történeti és bábjáték-kilállítás nyílik a Társadalom- és Természettudományi Ismeretterjesztő Társulat Kossuth-klubjában (VIII., Múzeum u. 7). Gazdag fényképanyag szemlélteti a nagyhírnemű kínai klasszikus operaművészetet, a Kínai Népköztársaság új színházművészetét eredményeit, a népi balettművészetet, a munkásszínjátszást, a népi kórusok működését, a szovjet színházi és filmkultúra nagy eredményeinek hatását. A kiállítást Horváth Tibor, a Keletázsiai Művészeti Múzeum igazgatója nyitja meg ma délután 6 órakor.

A szegedi Nemzeti Színház március 5-én mutatja be Kodály »Székelyfő«-ját és Mascagni »Parasztbecsület« című operáját.

Az Építőipari Tudományos Egyesületben március 2-án a moszkvai építőipari kongresszuson részt vett delegáció egyik tagja, Mayer Imre tartott előadást a kongresszus anyagáról, a szovjet építőipar fejlődéséről és arról a hatalmas perspektíváról, amelyet a szovjet építőiparban a kongresszus a részvevők előtt fel-tárt.

(Fordította: Illés Endre.)